

**האם ספר אלקטרוני יכול לתמוך בתיווך הורים במיצב נמוך
ולהעשיר את אוצר המילים של הילד?**

חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה"

מאת

דפנה שניאור

בית הספר לחינוך

הוגש לסנט של אוניברסיטת בר-אילן

תקציר

קריאת ספר לילד בגיל הגן נחשבת להזדמנות טובה להעשרת אוצר מילים. למרות שהורים מודעים לחשיבות הדבר, הם מפרשים לילד מילים מועטות במהלך פעילות זאת. מעבר לקריאת המבוגר לילד, בעידן הדיגיטאלי של היום, ילדים צעירים יכולים לקרוא ספרים אלקטרוניים באופן עצמאי. כלי זה נמצא תומך בלמידת מילים חדשות כשהוא כולל מילון. במחקר הנוכחי התמקדנו בשאלה, האם ספר אלקטרוני הכולל מילון יכול לסייע להורים לתווך לילד מילים חדשות, בעת פעילות הקריאה המשותפת? ייחודו של המחקר על רקע הספרות הקיימת הוא בניסיון לייעל למידת מילים אצל הילד הצעיר תוך שילוב תמיכה, הניתנת בעזרת תוכנת מחשב, יחד עם תמיכה של אדם מתווך הנתמך אף הוא על ידי התוכנה. למיטב ידיעתנו, סוגיה זו לא נחקרה עד כה. חדשנות המחקר היא (א) בניסיון לבדוק לא רק את התוכנה כמסייעת לקידום לשון הילד, אלא גם ככלי פוטנציאלי לתמיכה בתיווך ההורה (ב) בשימוש במילון ייחודי הכולל אופני פירוש שונים. במחקר השתתפו 128 ילדי גן-חובה ממיצב נמוך ואימהותם. הילדים חולקו אקראית לארבע קבוצות (32 ילד בכל אחת) (א) קריאה עצמאית בספר האלקטרוני ללא מילון (קבוצת ביקורת) (ב) קריאה עצמאית בספר האלקטרוני עם מילון (ג) קריאה משותפת הורה-ילד בספר האלקטרוני ללא מילון, ו- (ד) קריאה משותפת הורה-ילד בספר האלקטרוני עם מילון. מילות המטרה בספר האלקטרוני בערוץ המילון פורשו בשלוש דרכים; שליש מהן קיבלו פירוש מילוני, שליש קיבלו את פירוש המילה בתוך הקשר הסיפור, ושליש קיבלו תמיכה משולבת, שכללה מתן פירוש מילוני וגם את פירוש המילה בתוך הקשר הסיפור. כל הילדים אובחנו במבחני קדם ובתר, שהתמקדו בהבנה רצפטיבית ואקספרסיבית של מילות המילון. כל הקבוצות קראו שני ספרים אלקטרוניים ארבע פעמים. בשתי הקבוצות בהן התקיימה קריאת אם-ילד צילמנו במצלמת וידאו את הפעילות לשם ניתוח התיווך. בדקנו את התכיפות של תיווך האם למתן פירוש למילים הקשות בסיפור, ואת אופן התיווך של המילים. השערותינו היו: (א) התקדמות למידת המילים בקבוצות השונות תהיה בסדר יורד: קריאה משותפת אם-ילד בספר אלקטרוני עם מילון, קריאה עצמאית של הילד בספר אלקטרוני עם מילון, קריאה משותפת אם-ילד בספר אלקטרוני ללא מילון, קריאה עצמאית של הילד בספר האלקטרוני ללא מילון; (ב) אם שתיקרא עם הילד בספר האלקטרוני עם מילון תתווך יותר מילים בהשוואה לאם שתקרא אתו בספר ללא המילון; (ג) מילים שתקבלנה תמיכה משולבת, הכוללת הגדרה מילונית ופירוש המילה בתוך הקשר הסיפור, תילמדנה יותר ממילים שתקבלנה הגדרה מילונית בלבד, או הגדרה בתוך הקשר הסיפור בלבד; (ד) רמת אוצר המילים התחילית של הילד תתרום להתקדמותו בלמידת מילים חדשות, אך תרומת ההתערבות תהיה מעבר לרמה תחילית זאת.

הממצא המרכזי בעבודה זו, ובהתאם להשערות הוא, שהשיפור הגדול ביותר של למידת המילים היה בקרב הילדים, שקראו בספר האלקטרוני עם המילון יחד עם תיווך האם. הילדים בקבוצה זו השתפרו בכל ארבעת מדדי המחקר: הבנה רצפטיבית של המילים, השלמת משפטים, פירוש מילים ושימוש במילים בעת הפקת הסיפור. השיפור השני בגודלו היה בקרב הילדים, שקראו באופן עצמאי בספר האלקטרוני עם המילון בארבעת מדדי המחקר. הילדים שקראו עם האם את הספר האלקטרוני ללא מילון התקדמו בהבנה רצפטיבית של המילים ושימוש במילים במידה דומה, לילדים שקראו באופן עצמאי עם מילון. בנוסף, הילדים משלוש קבוצות המחקר השתפרו בכל ארבעת המדדים יותר מהילדים, שקראו עצמאית ללא מילון (קבוצת הביקורת). סוג התמיכה המילונית שניתנה למילים לא תרם באופן שונה ללמידת הילדים. כלומר, למידת המילים שקיבלו תמיכה משולבת, שכללה הסבר מילוני יחד עם הסבר הקשור לתוכן הסיפור

הנלמד, הייתה בשיעור דומה ללמידת המילים, שקיבלו הסבר מילוני בלבד או הסבר עם הקשר לסיפור. בנוסף, ממצאי המחקר מראים, שהאימהות שקראו בספר האלקטרוני עם המילון השתמשו בתיווך באיכות גבוהה יותר, שכלל מתן פירוש למילים קשות, עשיית הקשרים מעבר לטקסט, ודיון בשפה כתובה בהשוואה לאלה שקראו בספר האלקטרוני ללא מילון. האימהות שקראו בספר עם המילון פירשו לילדים מספר גדול יותר של מילים, כאשר חלק גדול מהמילים שפרשו הופיעו במילון שבספר האלקטרוני, וחלק קטן מהמילים היו מהספר אך לא הופיעו במילון. צורת פירוש המילים הנפוצה ביותר על ידי האימהות הייתה מתן הסבר מילוני. רמת אוצר המילים התחילית של הילדים לא תרמה כמצופה ללמידת הילדים, פרט ליכולת להשתמש במילים בעת הפקת הסיפור. רק בקבוצת הקריאה המשותפת עם מילון נמצא קשר בין אוצר מילים תחילי ולמידת מילים חדשות. כלומר, הילדים בעלי אוצר המילים התחילי הגדול למדו יותר מילים בהשוואה לילדים האחרים בקבוצה זו. בדיון נתייחס למגבלות המחקר להשלכות החינוכיות הנובעות ממנו ונמליץ על מחקרי המשך.